

Aspecte psihologice ale dimensiunii interculturale în cadrul mediului educațional

Elena Vinnicenco, dr. în ped., catedra Psihologie, UPS „I.Creangă”

Summary

Intercultural education derives from inequality of socio-cultural relations that characterize European society and their repercussions on education, having a positive role in the entronement of justice and equality. Intercultural perspective conception of education may lead to conflict mitigation and reduction of violence in schools through the formation of adequate behaviour.

Key words: social delimitations, intercultural dimension, personality, interpersonal relations, cognitive factors, intercultural perspective.

Rezumat

Educația interculturală derivă din inegalitatea relațiilor socio-culturale ce caracterizează societatea europeană și repercusiunile lor asupra educației, avînd un rol pozitiv în întronarea justiției și egalității. Perspectiva interculturală a educației poate duce la atenuarea conflictelor și reducerea violenței în școli prin formarea comportamentului adecvat.

Cuvinte cheie: delimitări sociale, dimensiune interculturală, personalitate, relații interpersonale, factori cognitivi, perspectivă interculturală.

În relația interculturală nu intră două culturi, ci reprezentanți ai două culturi în care fiecare angajează propria identitate culturală, precum și identitatea sa individuală.

Un model teoretic ce vizează explicarea stărilor de anxietate și incertitudine și a impactului lor asupra competențelor interculturale este AUM (Anxiety Uncertainty Management) elaborat de W. Gudykunst, începînd din 1988 pînă în 1995 (Wiseman, Koester, 1993; Ogay, 2000). Acest model a fost numit integrativ, deoarece identifică și detaliază într-o perspectivă sistematică cele trei dimensiuni psiho-comportamentale: afectivă, cognitivă și comportamentală, situîndu-le pe fiecare în relații cauzale cu două aspecte fundamentale pentru eficiența comunicării: incertitudinea și anxietatea.

Incertitudinea este conceptul fundamental al teoriei elaborate de Berger (2000) asupra comunicării interpersonale, pe care Gudykunst a extins-o asupra comunicării interculturale.

Anxietatea este descrisă ca fiind echivalentul afectiv al incertitudinii, generată de neobișnuitul interacțiunii. Este sentimentul de disconfort, neliniște, tensiune, îngrijorare, care poate fi resimțit în situații, care ne pot conduce la anticiparea unor rezultate negative ale interacțiunii. Conform teoriei menționate există un minim de toleranță la incertitudine și anxietate, sub care relația își pierde orice interes, precum un nivel maxim, asupra căruia interacțiunea devine nesigură și inefficientă.

Factorii psihologici ai dimensiunii interculturale

În continuare ne referim la semnificația celor trei categorii de factori psihologici ale componentelor interculturale:

1. Factorii afectivi;
2. Factorii cognitivi;

3. Factorii comportamentali.

Motivația - sursă de activitate

Motivația este o sursă de activitate și de aceea este considerată „motorul” personalității [6].

Creșterea nevoilor de includere într-un grup, de susținere a imaginii de sine conduc la creșterea anxietății, pe când creșterea gradului în care alții confirmă concepția noastră despre sine, a predictibilității comportamentului celorlalți, a sentimentului de siguranță, a motivației de a interacționa cu ceilalți conduce la descreșterea anxietății.

Concepția despre sine este definită ca fiind un set de reprezentări cognitive despre cât de capabilă este persoana respectivă. Acestea influențează modul de percepere, procesare și reactualizare a informației și acționează ca un model de conține standardele cu care este comparat fiecare comportament pentru a fi evaluat. Concepția de sine are două coordonate: identitatea personală și identitatea socială, compusă din numeroase apartenențe de grup, pentru a-și asigura stima de sine, cu atât mai mult interacțiunea va fi definită în termeni de grup și va comporta anxietate pentru cei care interacționează.

Stima de sine include sentimentele pozitive sau negative pe care le avem cu privire la noi înșine. Stima de sine afectează modul nostru de a trata informația, precum și cantitatea de anxietate pe care o simțim în interacțiune.

O creștere a forței identităților noastre sociale și a măsurii în care identitatea noastră personală ne influențează comportamentul determină o creștere a abilității de a reduce anxietatea, pe când o creștere a independenței de grupul din care facem parte pentru a ne menține stima de sine ne va reduce această abilitate.

Delimitările sociale se referă la nevoia de închidere și distanță față de alții pentru a ne simți în siguranță. Este necesar un echilibru între nevoile individului și nevoile grupului. Mândria și rușinea sunt emoțiile primare care influențează limitele sociale dintre noi și ceilalți. Mândria este semnul unei limite sociale intacte, iar rușinea este semnul unei limite sociale amenințătoare. O creștere a stimei de sine și a acordului cu ceilalți, în ceea ce privește limitele sociale, determină o creștere a abilității de a stăpâni anxietatea, iar o creștere a rușinii determină o scădere a aceleiași abilități.

Atracția este gradul în care dorim să stabilim relații interpersonale. Este un factor ce contribuie la reducerea anxietății și la creșterea abilității de a ne reduce incertitudinea explicativă și predictivă.

Un alt stil, strâns legat de orientarea față de incertitudine, este nevoia *de închidere* – căutăm și evităm forme specifice și non-specifice ale închiderii cognitive, altfel spus, simțim nevoia de a reduce incertitudinea.

Cunoașterea – ca factor cognitiv

În a doua categorie, cea a factorilor cognitivi, *conștiința* cere ceea ce trebuie să facem pentru a relaționa eficient. Această componentă implică recunoașterea faptului că oamenii interpretează unul și același comportament în moduri diferite.

Un alt factor care influențează abilitatea de a identifica interpretări multiple este *complexitatea cognitivă*, care se exprimă prin diferențiere, articulare și integrare a informațiilor.

Creșterea așteptărilor pozitive privind comportamentul altei persoane determină o descreștere a anxietății și o creștere a abilității de reducere a incertitudinii.

Cunoașterea asemănărilor și diferențelor. Pentru a face atribuiri corecte comportamentelor celorlalți, este necesar să le cunoaștem cultura și relațiile de grup. Satisfacerea curiozității asupra diferențelor facilitează apariția înțelegerii, perceperea asemănărilor.

Extinderea rețelelor de relații. Relațiile între membrii grupului creează constrângeri structurale în stabilirea relațiilor cu alte persoane.

A treia componentă implică *abilitățile* necesare comportamentului de relaționare eficientă: abilitatea de a crea noi categorii, de a tolera incertitudinea, abilitatea de a empatiza, de a se adapta, de a găsi și utiliza adecvat informația.

Necesitatea dimensiunii interculturale în cadrul mediului educațional Relativ la
activitatea educațională școlară se vor delimita câteva componente interculturale. De exemplu, pentru situațiile specifice activităților didactice se consideră eficiente următoarele componente:

- Cooperarea elevilor în realizarea unor sarcini;
- Construirea în comun a acordului în situații caracterizate de divergențe de opinii, credințe, norme, valori, exprimarea eficientă a propriei identități culturale (experiențe anterioare, așteptări etc.).

Pot fi delimitate și o serie de competențe interculturale necesare rezolvării unor probleme de relaționare și interacțiune eficientă în medii educaționale formale și informale:

- Implicarea personală în activitățile interculturale extradidactice (cercetări, excursii, serbări școlare etc.);
- Menținerea unor prietenii interculturale;
- Conceperea și realizarea unui proiect personal în context intercultural;
- Acceptarea de noi membri din grupul din care face parte;
- Medierea și rezolvarea unor eventuale conflicte interculturale în grupul de elevi.

Relativ la mediul educațional informal în circumscrierea căruia trebuie să luăm în considerare factori precum: familia, instituțiile religioase, instituțiile culturale etc., se evidențiază următoarele componente:

- Lărgirea cercului de cunoștințe aparținând unor culturi diferite într-un mediu social nou;
- Negocierea modelelor de comportament într-o comunitate interculturală;
- Sporirea activității personale și a grupului în medii interculturale.

În același context, autorul C. Cucos [1] descrie etapele majore ale educației interculturale cu copiii:

a) A-i ajuta să câștige capacitatea de a recunoaște inegalitatea, injustiția, rasismul, stereotipurile și prejudecățile;

b) A le da cunoștințe și abilități care să-i ajute să înfrunte și să schimbe aceste mecanisme aberante care mai apar și astăzi în societate.

Psihologia educației interculturale la elevii de vîrstă școlară mică

Vîrsta școlară mică este perioada favorabilă pentru formarea și dezvoltarea personalității. Pe parcursul celor patru ani de învățare în școală în structura personalității școlarului se formează treptat concepția despre

lume și convingerile morale. Ca urmare a dezvoltării capacității de a-și dirija voluntar conduita, de a anticipa solicitările externe și de a-și planifica activitatea, personalitatea școlarului mic devine din ce în ce mai aptă spre independență și autodeterminare. Ca rezultat al instalării unor noi trăsături de caracter, pe care le reclamă viața cotidiană și relațiile școlare, personalitatea școlarului mic tinde tot mai evident spre atitudini maturizate și spre manifestări controlate.

Un rol important în reglarea activității și relațiilor școlarului mic cu ceilalți îl joacă atitudinile caracteriale. Activitățile școlare oferă cadrul formării unor calități cum sunt: sîrguința, conștientizarea, punctualitatea, perseverența, spiritul de organizare.

Contactul elevilor cu literatura, cu eroii diferitor povești le dă acces la multe exemple și modele din viață. Ei încearcă să transpună în conduita lor cîte ceva din spiritul de întrajutorare și răspundere al exemplurilor întîlnite, din tactul și delicatețea comportamentului celorlalți. Transpunerea aceasta însă nu se face automat.

Putem întîlni situații cînd școlarului mic cunoaște ce înseamnă o anumită trăsătură și își definește corect poziția față de ea și totuși cînd este pus să acționeze efectiv, nu procedează în concordanță cu cunoștințele și atitudinile pe care le are. Caracterul lui nu este încă suficient de elaborat sub raportul unificării într-un tot a cuvîntului cu fapta. El nu și-a format încă, în suficientă măsură, capacitatea de a-și proiecta și planifica faptele, de a le aprecia corespunzător, de a le raporta analitic faptele cu cerințele sociale.

Personalitatea școlarului mic se distinge și prin modul cum se manifestă el în planul relațiilor cu semenii. În școală se amplifică nevoia copilului de a se afla în colectiv, de a fi acceptat, de a stabili relații interpersonale cu semenii. Interacționînd și comunicînd cu alții, școlarului mic înțelege mai detaliat ce înseamnă corectitudine, curaj, mîndrie, modestie, sinceritate. Crește indicele de socializare a copilului și se amplifică șansele de integrare intrînd în viața socială.

În psihologie există diferite modalități de studiere a aspectelor interculturale. În cercetare am utilizat testul „Cine sînt eu?”. Autorii testului Iosif Moldovanu, Claudia Coadă [2] menționează că conduita unui individ depinde de identitatea sa – aceasta fiind ipoteza de bază. Obiectivul general constă în a ajuta participanții să descopere trăsăturile comune și diferențele dintre oameni. Desfășurarea constă în următoarele:

1. Se alcătuieste o listă cu itemii, la care se răspunde prin „Da” sau „Nu”.
2. Se citesc pe rînd itemii. După fiecare item grupul se va împărți în două echipe: cei care au răspuns „Da” și cei care au răspuns „Nu”.
3. Desfășurarea activității depinde mult de itemii aleși, îndeosebi cei care descriu contexte culturale.

Întrebări pentru discuții:

- Cum v-ați simțit?
- Ce părere aveți?
- Ce v-a impresionat cel mai mult?
- Ce concluzii ați făcut în timpul acestei activități?

Dacă în timpul discuțiilor nici un participant nu menționează ideea de diversitate, vom accentua faptul că deși sunt multe asemănări între oameni, fiecare este deosebit în felul său.

Testul a fost aplicat pe 30 de subiecți din clasele a IV-a. Analiza de conținut concretizează itemii pornind de la identitate, înfățișare fizică, trăsături psihice, rezultate la învățătură, preferințe, sistem relațional, opinii, atitudini față de viață, față de sine, sistemul orientativ de valori, frământări specifice vârstei în cauză, conflicte și contradicții, idealul de sine, statutul persoanei. Rezultatele obținute arată că subiecții răspund mai întâi în termeni de categorizare socială care desemnează un rol, un statut sau apartenență la un grup.

Perspectiva interculturală de concepere a educației poate să conducă la atenuarea conflictelor și la diminuarea violenței în școală prin formarea unor comportamente precum: aptitudinea de a comunica adecvat, cooperarea și instaurarea încrederii în cadrul unui grup, respectul față de sine și față de alții, toleranța față de diferite opinii, luarea de decizii în stil democratic, soluționarea problemelor interpersonale etc.

Bibliografie:

1. Cucuș, C. Pedagogie. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Iași: Editura Polirom, 2006.
2. Moldovanu Iosif, Coadă Claudia. Ghidul lucrătorului de tineret. Chișinău:Haruz – Grup, 2004.
3. Monteil, J. M. Educație și formare. Perspective psihosociale, Editura Polirom, Iași, 1997.
4. Neacșu, Ioan. Introducere în psihologia educației și a dezvoltării, Editura Polirom, Iași, 2010.
5. Nedelcu, A. Abordarea pedagogică a diversității culturale în școală, în: Păun, E. Potolea, D. Pedagogie - Fundamentări teoretice și demersuri aplicative. Iași: Editura Polirom, 2002.
6. Sălăvăstru Dorina. Psihologia educației, Editura Polirom, Iași. 2004.

Primit 06.05.2015